Koç Holding Arşivinden

VEHBİ KOÇ

Cemal Nadir Güler

1902 - 1947

TÜRK karikatür sanatının gelmiş geçmiş en büyük bir ustasıdır. Bursa'da doğdu. İdadi tahsilini yarıda bırakıp tabelâcılıkla hayata atıldı. Bu arada karikatüre de merak sardı. 1929 yılında «Akşam» gazetesine girdi, bilâhare «Cumhuriyet»e geçti. Gündelik karikatürlerinin yanısıra ölümsüz tipi «Amcabey» ile de büyük şöhret yaptı. Bu isimde bir de haftalık mizah dergisi çıkardı. 27 Şubat 1947'de öldü. Kabri Zincirlikuyu'dadır.

AİLE durumunun hiç de iyi olmaması yüzünden Bilecik İdadisi'ndeki tahsilini yarıda bırakıp hayata atılmak üzere Bursa'ya, baba ocağına dönmüştü. Babası Şevket Bey gâyet iyi kanun çalardı, aynı zamanda gâyet usta bir hattattı da. Cemal Nadir de babasından tevarüs ettiği hattatlığı, tabelâcılık ile değerlendirme yoluna gitti. Sahaflar Çarşısı'nda açtığı ufacık bir dükkânda tabelâcılığa başladı. Bursa'da, tabelâların kenarını resimlerle süsleyen ilk tabelâcı olması bakımından derhal tutundu. Ekmek parası uğruna tabelâcılık yapıyordu, fakat tüm emeli İstanbul'daki gazete ve dergilere resimler çizmek, karikatürler yapmaktı. Bu arada İstanbul'daki çeşitli gazete ve dergilere de karikatürler yollamaya başladı. İlk eserleri, Sedat Simavi'nin çıkardığı «Diken» mecmuasında yayınlandı. Bu amatör faaliyet daha sonraları «Akbaba» dergisinde devam etti. Bir ara Bursa'daki tezgâhını kapatıp İstanbul'a geldi. Bütün gazete ve dergilerin kapısını aşındırdıktan sonra «Papağan» mecmuasında iş bulabildi. Ancak bu dergiden aldığı pek az ücret yüzünden büyük bir geçim sıkıntısına düştü. Üstelik o sıralarda yeni de evlenmişti. Tekrar Bursa'ya dönmek zorunda kaldı. Sinemalara afiş yapmak ve tabelâ yazmakla hayatını kazanmaya devam etti. Ancak dar bir çevrede fazla iş olmaması yüzünden ek bir iş aramak zorunda kaldı, bâzı eş-dostun aracılığı ile, o tarihlerde açılan özel «Bizim Mektep»te bir öğretmenlik buldu. Resim, elişi, idman derslerine girdiği gibi okul idaresinde kâtip olarak da çalışmaya koyuldu. Bu arada hevesli öğrencilere mandolin dersleri de veriyordu. Ancak bu mektepte de şartlar pek iyi değildi. Maaşını muntazam alamıyordu. Hattâ bu yüzden Okul Müdiresi Zehra Hanım'ın «Bugün ayın kaçı acaba?» diye sorusuna «— Tam kırkbiri hocahanım» cevabını vermesi ve «Ayın kırkbiri olur mu hiç Cemal Bey?» demesi karşısında da «Kırkbir günden beri maaş alamadığımıza göre, olsa olsa kırkbiri olacak...» diye mukabelede bulunması pek meşhurdur.

Harf inkılâbı, öğretmenlikten aldığı para kıt kanaat geçinmeye çalışan Cemal Nadir için büyük bir fırsat oldu. Öğretmenliği bırakarak tekrar tabelâcılığa döndü. Olağanüstü bir gayret göstererek, denilebilir ki, Bursa'daki tüm dairelerin levhaları ile ticarethanelerin tabelâlarını yeni harflerle yazdı. Harf inkılâbının onun yaşantısı üzerindeki en büyük etkisi, gazetelerin de yeni harflere dönüş sırasında okuyucu tutabilmek için yaptıkları hamleler oldu. Amatörce bir ilişkisinin bulunduğu «Akşam» gazetesi, her gün bir karikatüre sayfaları arasında yer vermek istediğinden kendisini İstanbul'a çağırttı. İstanbul'a geldi ve ilk şöhretini bu gazetede yaptı. Bu arada ölümsüz tipi «Amcabey»i de yarattı. Babıâli'de şöhret olmaya başlayan Cemal Nadir kendisini daha iyi yetiştirmek amacıyle Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmek istedi, ancak olanca heves ve kabiliyetine rağmen «Ressamlığa kabiliyeti görülmediği» gerekçesiyle kabul olunmadı. Kendisini kabul etmeyenler arasında ünlü ressam Çallı İbrahim de vardı. Üstât, uzun yıllar sonra şu sözleriyle Cemal Nadir'in gönlünü aldı: «— Seni Akademi'ye kabul etmemekle ne kadar isabet ettiğimi sonra daha iyi anladım. Kabul etseydik, sayısı pek kalabalık olan ressamlar arasında bir de Cemal Nadir bulunacak, fakat memleket, sanatında bir tek olan büyük bir karikatüristten mahrum kalacaktı..»

Sanat yaşantısının en güçlü eserlerini «Cumhuriyet» gazetesinin sütunları arasında verdi. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılı günlerinde milletin yüzünü güldüren kişi olarak gönüllerde taht kurdu. Bu arada «Amcabey»in dışında «Dalkavuk», «Ak ile Kara», «Salamon», «Harp Zengini» gibi unutulmaz tipler de ortaya çıkardı.

Fırçası kadar esprili bir kaleme de sahipti. Çeşitli gazete ve dergilere imzasız ve «Patavatsız» müstear adıyle mizahi yazılar da yazdı. Tam bir halk çocuğu olan Cemal Nadir, aynı zamanda halk sanatkârı olarak da halkın hislerini dile getirdi çizgilerinde. Cemiyetin dertlerini ve yaralarını en güzel ve en zarif nükteleriyle çizdi. Beynelmilel çapta bir karikatür tekniği ile Türk karikatürünü yaratırken onun millîliğinden hiçbir şey kaybettirmemeyi de başardı.

Yıllar boyu bütün milleti güldüren Cemal Nadir, özel yaşantısında gâyet az gülen bir insandı. Ünlü bir yazarımız onun bu hâlini «Cemal Nadir ki, cemâli nâdir güler» diye dile getirmişti. 1947'de hayata gözlerini yumdu.

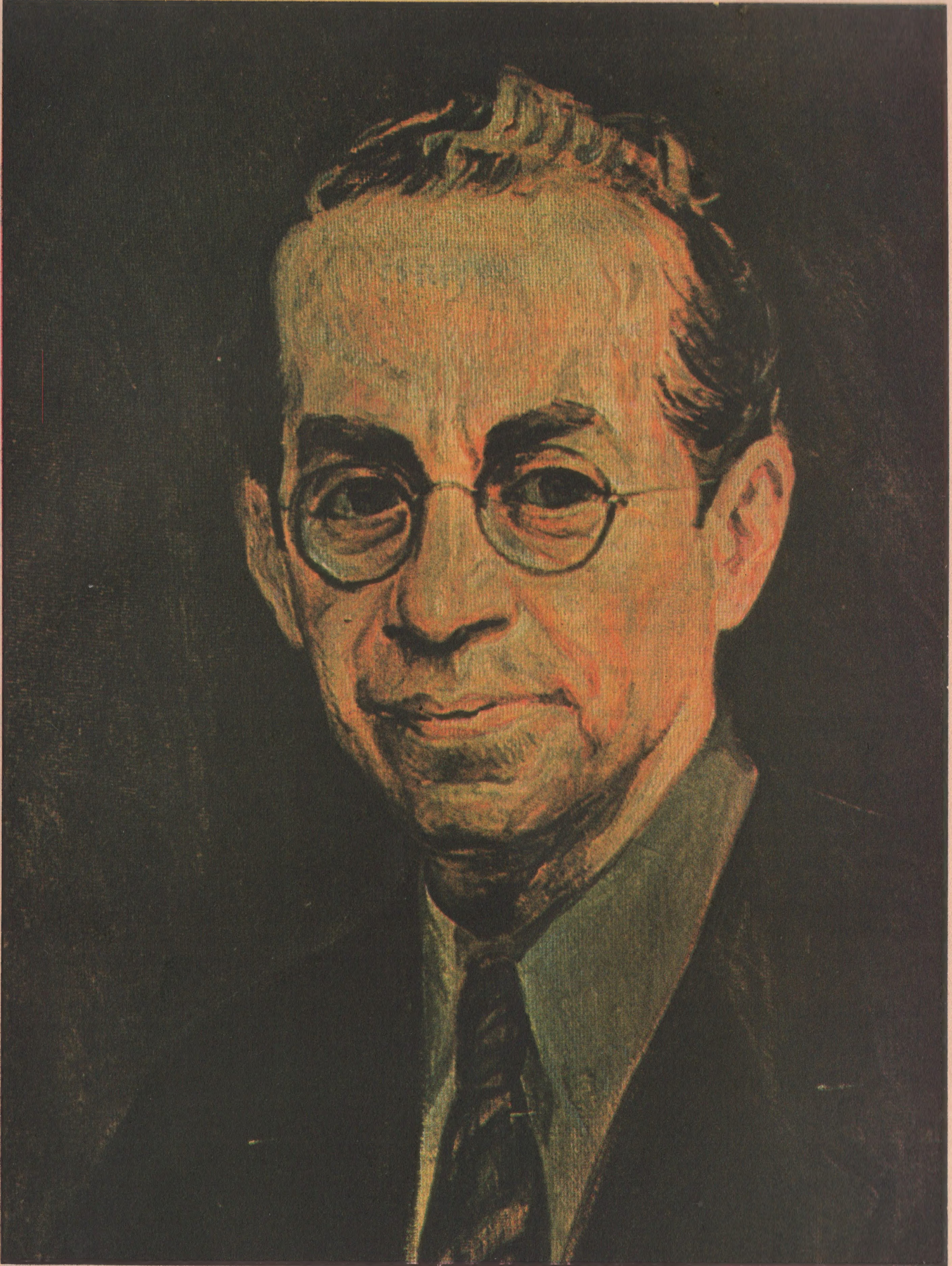

Basın Sarayından

CEMÂL NADİR GÜLER

Kubilây

1906 - 1930

İLK devrim şehididir. İzmir'de doğdu. tahsilini Bursa Öğretmen Okulu'nda yaptı. Yedeksubay olarak bulunduğu Menemen'de bir irtica ayaklanmasında yobazlara karşı çıktığı için hunharca katledildi. Menemen'in en yüksek tepesi üzerinde büyük bir heykeli bulunmaktadır. Ayrıca Bursa Öğretmen Okulu'nun bahçesinde de bir büstü vardır. Onun hayatını anlatan çeşitli kitaplar vardır. Her yıl Kubilây'ın aziz hatırası için törenler düzenlenir.

1930 yılının 23 Aralık günü Menemen'de hava bulutlu ve kapkaranlıktı. Sanki o gün, olup bitecek o kara ve kapkara olayları daha önceden haber veriyormuş gibi.. Zâten son günlerde Ege'nin bu sâkin ve mütevazi köşesinde birtakım karanlık işler dönmeye başlamıştı gizliden gizliye. Garip tavırlı birtakım insanlar gelmişti kasabaya. Neden gelmişlerdi, nereden gelmişlerdi, niçin gelmişlerdi, kimseler bilmiyordu. Tâ ki o bulutlu ve karanlık 23 aralık günü camiden cemaatin çıkışına kadar.

Ne olduysa o sırada olmuştu işte. Başı sarıklı, kara sakallı birtakım kimseler öne geçmişler ve ellerindeki yeşil bayrakları açarak «Şeriat isteriz!» diye bağırışmaya başlamışlardı. Birtakım câhil kimselerin de onlara iltihakıyle birdenbire kalabalık bir topluluk hâlini alıvermişlerdi.

«Şeriat isteriz!» haykırışları arasında hortluyordu irtica...

«Din elden gidiyor!» diye mâsum halkı tahrik ediyordu kara sakallı ve kara düşünceli kişiler...

Bütün Menemen halkı yollara dökülmüş, olup bitenleri seyrediyordu. Herkeste bir şaşkınlık vardı. Gözü dönmüş softalar tam bir anarşi havası estiriyorlardı Menemen sokaklarında. Mevcut düzeni yıkmaya mâtuf bir davranıştı bu. Henüz yedi yaşındaki Türkiye Cumhuriyeti'ni tanımak istemeyen bir tutumdu bu.

Ve o gözü dönmüş mürteci sürüsünün karşısına birdenbire genç bir subay dikiliverdi. Ufak tefek boyuna rağmen bir âbide gibi heybetle dikilmişti yolun ortasına. Adı, Mustafa Fehmi Kubilây'dı. Bu bölgenin; İzmir'in çocuğu idi. Tahsilini Bursa Erkek Muallim Mektebi'nde (Öğretmen Okulu'nda) yapmış, sonra vatan vazifesine gitmişti. Yedeksubay olarak bulunuyordu Menemen'de. Tam bir cumhuriyet çocuğu idi genç öğretmen. Cumhuriyete kastedilmek istendiğini görür de elini kolunu bağlayıp durur muydu bir köşede?

Genç yedeksubay «Durun!» diye haykırdı. Bir an yerlerinde mıhlandılar kara sakallılar. Fakat hemen farkettiler ki o, karşılarında bir tek kişidir. Kendilerine karşı koymaya kalkışan bu gencecik devrimcinin vücudunu ortadan kaldırmak onlar için öylesine basit bir işti ki. Genç yedeksubayı bir anda kanlar içinde yere yığıverdiler. Fakat öylesine gözleri dönmüştü ki, işledikleri şen'i cinayete en büyük hunharlığı katmaktan da geri kalmadılar. Kör bir testere ile kestiler genç öğretmenin başını. Kendini bilmez gürûh sadist bir iştiyâk içinde seyretti bu vahşi tabloyu..

Yerlerde tekmeleyip yuvarladılar Kubilây'ın başını, sonra sırıklara takıp öyle dolaşmaya koyuldular.

Bir Kubilây ölmüştü, bir inkılâpçı şehit edilmişti. Fakat genç Türkiye Cumhuriyeti'nin rejimini nice ve nice Kubilâylar bekliyordu. Bu düzeni bozmaya yeltenen o kara sakallı gafiller cumhuriyet rejiminin demir yumruğunu bir anda başlarına yiyiverdiler. Aradan 24 saat geçmeden hepsi kıskıvrak yakalanıvermişti.

Cumhuriyet rejiminin pençesi gırtlaklarına sarılmıştı. Derhal sıkıyönetim ilân edildi. Menemen'de bir haftanın içinde teşekkül eden bir Divanıharp, yakalanan 105 sanığı yargılamaya koyuldu. Bir ay sonra 37 kişi idam cezasına çarptırılmıştı Askerî Mahkeme tarafından.

Kubilây'ın başının kesildiği yerde derhal sehpalar kuruldu. Genç öğretmen ve yedeksubaya kasteden hunhar katiller cezalarını bu idam sehpalarında ödediler.

Büyük Atatürk, irticaın bu büyük vahşeti karşısında Türk milletine şöyle sesleniyordu:

«İstilânın acılığını tatmış bir muhitin, genç ve kahraman zâbit vekilinin uğradığı tecavüzü bir suikast telâkki ettiği ve mütecavizler ile teşvikçileri ona göre takip edeceği muhakkaktır. Hepimizin dikkatimiz, bu meseledeki vazifelerimizin icaplarını hassasiyetle ve hakkıyle yerine getirmeye mâtuftur.

Büyük Türk Ordusu'nun kahraman genç zâbiti ve cumhuriyetin idealist muallim heyetinin kıymetli uzvu Kubilây Bey, temiz kanıyle cumhuriyetin hayatiyetini tâzelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır..»

Takvimler 7 Mart gününü gösterdiği zaman Menemen'de her şey sona ermiş, kara irtica bir daha kıpırdamamak üzere ezilmişti.

Şimdi, Menemen'in en yüksek tepesinde onun için dikilen muhteşem bir anıt vardır. Aziz hatırası her yıl çeşitli törenlerle yâd edilir.

Tablo: Cemal Dündar

KUBİLAY

Sait Faik Abasıyanık

1906 - 1954

GÜNÜMÜZÜN ünlü hikâyecilerindendir. Adapazarı'nda doğdu. İstanbul'da öldü. Orta öğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde tamamladı. Ekonomi tahsili için İsviçre'ye gittiyse de devam etmedi. Fransa'ya geçti ve memlekete dönerek hikâye yazmağa başladı. Geçimini sağlamış olduğu için rahat çalışabiliyordu. Burgaz Adası'nda annesiyle oturdu. Hiç evlenmedi. Şiir, hikâye ve roman türlerinde değerli eserler verdi.

SAİT Faik Abasıyanık, hikâye ve şiir yazmağa çok küçük yaşta başlamıştır. Sarı okul defterine yazı yazmak alışkanlığından hiç vazgeçmedi. Yazıları çok kolay yazılmış, özensiz ve pürüzlü göründüğü halde sanatçı bu sadeliğe büyük bir güçlükle ulaşabilmiştir. Aslında çok güç yazardı. Ama hikâye dili için eskilerin yaptığı gibi «Şu kelimeleri kullanmalı, bunları kullanmamalı» yollu bir ayırım yapmadığı için insan tipleri, bilhassa konuşmalarında, olanca canlılığıyla yaşar. Şiirle hikâyeyi anlatım bakımından da, duygu bakımından da karıştırdığı çok olmuştur (Menekşeli Vâdi, Dülgerbalığının Ölümü gibi).

Sait Faik, sokakların, deniz kıyılarının, balıkçıların, martıların ve halk çocuklarının hikâyecisidir. Çevresine son derece bağlı, alışkanlıklarında son derece ısrarlıdır. O kadar ki, Paris'e ikinci seyahatinde onbeş gün bile kalmadan uçağa atladığı gibi İstanbul'a dönmüştür.

Daima sevdiği çevrede, sevebildiği insanların arasında yaşamayı tercih eden Sait Faik'in, okul hayatında da bu duygular hâkimdi. Nitekim, 1931'de, babasının büyük arzusuyle yüksek ticaret öğrenimi yapmak üzere Lozan'a gitmiş, fakat İsviçrelileri çok sıkıcı bulduğu için, on beş gün sonra okula veda ederek Fransa'da Grenoble şehrine geçmişti. Grenoble, Lozan gibi olmamış, ünlü hikâyeciyi pek sarmıştı. Önce Grenoble'da, sonra Marsilya'da epey kalan Sait Faik, 1935'te yurda döndü. Babasını 1939'da kaybedince, bir süre onun İstanbul'daki ceviz kütüğü ticaretine devam etmek istedi. Fakat, beceremeyeceğini, ticaret hayatının mizacına uygun bir iş olmadığını çok geçmeden anladı. Vazgeçti. Yine kendini kalemine verdi.

Sait Faik Abasıyanık, soluk sarı benizli, çizgili yüzlü, fırlakça açık mavi gözlü bir insandı. Bazı hikâyelerinde kendinden de söz etmiştir. Bunlar da esasen başlangıç ve sonla biten belirli bir konu yoktur. Bir ânın hikâyecisidir. Ya bir ruh bunalımını anlatır, ya da çevreyle ilgili bir tasvir yapar. Bizim hikâyeciliğimizi küçültülmüş roman örneğinden kurtarıp onu tasvirden ibaret, ama dinamik bir hâle getiren ilk önemli yazar odur.

Abasıyanık'ın kitapları, ilk yayın tarihlerine göre on altı tanedir. Bunlar, sonradan gruplaştırılarak da basılmıştır. Medar-ı Maişet Motoru (1944) ve Kayıp Aranıyor (1953) roman, Şimdi Sevişme Vakti (1953) ise şiir kitabıdır. Şiirleri serbest nazımla yazılmıştır. Hikâyeleri ise ilkin şu ciltlerde toplanmıştı: Semaver (1936), Sarnıç (1939), Şahmerdan (1940), Lüzumsuz Adam (1948), Mahalle Kahvesi (1950), Havada Bulut (1951), Kumpanya (1951), Havuz Başı (1952), Son Kuşlar (1952), Alemdağı'nda Var Bir Yılan (1954), Az Şekerli (1954), Tüneldeki Çocuk (1955), Mahkeme Kapısı (Adliye Röportajları, 1956), Son üç eser, ölümünden sonra yayınlanmıştır.

Sait Faik Abasıyanık, sağlığında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Milletlerarası Mark Twain Derneği'ne şeref üyesi seçilen tek sanatçımızdır. Oysa kendisi şiddetle Amerikan aleyhtarıydı.

Hikâyelerinden 41 tanesi, Prof. Sabri Esat Siyavuşgil tarafından Fransızcaya çevrilerek «Un Point sur la Carte (Haritada Bir Nokta)» adıyle Hollanda'da yayınlanmıştır (Leiden, 1962). Burgaz Adası'ndaki evi, ölümünden sonra annesinin teşebbüsüyle müze haline getirilmiştir. Âşiyan'da, Tevfik Fikret'in evinde kurulan «Tanzimat Müzesi» ve Çemberlitaş'taki medresede bulunan «Yahya Kemal Müzesi»yle beraber, İstanbul'daki edebiyatla ilgili üç müzeden biri de ona tahsis edilmişti. Ayrıca, Sait Faik Armağanı adıyle bir de hikâye armağanı kurulmuştur.

Bu kadar önem verilen değerli hikâyecinin sanatını meydana getiren özellikler nelerdi? Bu özelliklerin en önemlisi, yazarın hem son derece yerli, hem son derece evrensel olabilmesiydi. Sait Faik Abasıyanık, hikâyelerinde, İstanbul halkını yaşatmıştır. Bu halkın her katından insanları ele almış, bir fotoğraf makinesi tabiiliği içinde onları birer birer dile getirmiştir. Bilhassa balıkçılar, fakir sokak çocukları, sokak kadınları, iş güç sahibi insanlar, rastgele denebilecek bir seçimle onun hikâyelerinde kendilerini bulurlar. Bu insanların davranışları, bir insan davranışının bütün gereklerine uygundur. Günlük konuşma diliyle yazılmış olan bu hikâyelerde bir şehri ve o şehrin dünya çevresinde görülebilecek olan duygu ve düşünce sistemini buluruz.

Doğan Kardeş Koleksiyonundan

SAİT FAİK ABASIYANIK

Keriman Hâlis Ece

1913

«DÜNYA Güzellik Kraliçesi» seçilen ilk Türk kızıdır. İstanbul'da doğdu. Tanınmış ithalâtçı tüccardan Hâlis Bey'in kızıdır. Erkek kardeşi Turgan Ece ise halen Galatasaray Kulübü idarecilerindendir. 1932 yılında açılan yarışmada «Türkiye Güzeli» seçildikten sonra Belçika'da yapılan müsabakada «Dünya Güzellik Kraliçesi» ünvanını kazandı. Keriman Hâlis, bugün de «Dünya'nın en güzel büyükannesi» olarak tanınmaktadır.

98

MEDENÎ dünyaya ayak uydurma çabasındaki genç Türkiye Cumhuriyeti, Türk kadınına yeni cemiyet yaşantısı içinde önemli bir yer verirken, Avrupa'da yaygın bir hâl almış bulunan güzellik müsabakaları da bu konuda önemli bir fırsat bilinmişti. Türkiye Cumhuriyeti henüz altı yaşında iken, Büyük Atatürk'ün emir ve direktifleriyle «Cumhuriyet» gazetesi tarafından ilk kez «Türkiye Güzellik Müsabakası» tertiplendi.

3 Eylül 1929 günü yapılan ilk güzellik müsabakasında, sâbık Balıkhane nâzırlarından Mehmet Tevfik Bey'in torunu Feriha Tevfik Hanım ilk «Türkiye Güzeli» seçildi. Bunu, 1930 yılında Mübeccel Nâmık ve 1931 yılında da Nâşide Saffet hanımların kazandıkları müsabakalar izledi.

Keriman Hâlis Hanım, 1932 yılında tertiplenen dördüncü müsabakaya katılmıştı. Onu, ailesi ve çevresi bu müsabakaya katılması için bilhassa teşvik etmişlerdi. O tarihlerde yapılan müsabakalarda adayların büyük ekseriyetini iyi ve tanınmış ailelerin kızları teşkil ederdi. Kara kaşlı, kara gözlü, parlak uzun siyah saçlı ve bembeyaz tenli, cidden çok güzel bir kızdı Keriman Hâlis Hanım. Tahsilini Feyziâti (Sonraki adıyle Boğaziçi) Lisesi'nde yapmıştı. «Hızır» yangın söndürme âletlerinin Türkiye mümessili olan Hâlis Bey kızını bizzat götürüp kaydettirmişti bu müsabakaya.

3 Temmuz 1932 günü İstanbul'da yapılan müsabakada, elliyi aşkın namzet arasında Keriman Hâlis Hanım, jürinin ittifaka yakın kararıyle «Türkiye Güzeli» seçildi. Fizikî güzelliğinin yanısıra terbiyesi ve nezaketi ile de bilhassa dikkati çekmişti bu genç ve güzel kız.

Keriman Hâlis Hanım, o ayın sonunda Brüksel'de yapılacak Dünya Güzellik Müsabakası'nın hazırlıklarına girişti derhal. O güne dek yapılan dünya güzellik müsabakalarında Türkiye'yi temsil eden güzeller derece alamamışlardı. Avrupaî anlamda tipik bir Türk güzeli olan Keriman Hâlis Hanım'ın şansı vardı bu yarışmada.

1932 yılının «Dünya Güzellik Müsabakası», 31 Temmuz günü Brüksel'de yapıldı. 28 milletin güzellerinin katıldıkları bu müsabakada jüri, «Türkiye Güzeli» Keriman Hâlis'i «Dünya Güzellik Kraliçesi» seçti. Bütün Belçika ve Avrupa basını jürinin bu kararını ve Türk kızını alkışlarken, Keriman Hâlis'in «Dünya Güzellik Kraliçesi» seçilmesi bütün Türkiye'de bir bayram sevinci yaratmıştı.

Güzellik kraliçesi müsabakalarına bilhassa önem veren Büyük Atatürk de bu mutlu sonuçtan büyük bir memnuniyet duymuştu. 3 Ağustos 1932 günü «Cumhuriyet» gazetesine verdiği şu özel demeci ile Türk kızlarına şunları söylemişti:

«Türk ırkının necip güzelliğinin daima mahfuz olduğunu gösteren dünya hakemlerinin bu Türk çocuğu üzerindeki hükümlerinden memnunuz. Fakat Keriman Ece, hepimizin işittiğimiz gibi söylemiştir ki o bütün Türk kızlarının en güzeli olduğu iddiasında değildir. Bu güzel Türk kızımız, ırkının kendi mevcudiyetinde tabiî olarak tecelli ettirdiği güzelliğini dünyaya, dünya hakemlerinin tasdikiyle tanıttırmış olmakla elbette kendini memnun ve bahtiyar addetmekte haklıdır.

Türk milleti, bu güzel çocuğunu şüphesiz samimiyetle tebrik eder. Cumhuriyet gazetesi bu meselede Türk ırkının diğer dünya milletleri içinde mümtaz olan asîl güzelliğini göstermek teşebbüsünü tâkip etmiş ve bunu dünya nazarında muvaffakiyetle intaç eylemiştir. Ondan dolayı bittabi bu vesile ile de takdir ve tebriklerimize hak kazanmıştır.

Şunu da ilâve edeyim ki, Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihî olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin Dünya Güzeli intihap edilmiş olmasını çok tabiî buldum. Fakat Türk gençlerine bu münasebetle şunu da tahattür ettirmeyi (hatırlatmayı) lüzumlu görürüm:

Müftehir olduğumuz (iftihar ettiğimiz) tabiî güzelliğinizi fennî tarzda muhafaza etmesini biliniz ve bu yolda uyanık bir tekâmülün mütemâdî tahakkukunu ihmâl etmeyiniz. Bununla beraber asıl uğraşmaya mecbur olduğunuz şey, analarınızın ve atalarınızın oldukları gibi yüksek kültürde, yüksek faziletle birinciliği tutmaktır.»

Yurda dönüşünde Sirkeci Garı'nda kraliçeler gibi karşılanan «Dünya Güzellik Kraliçesi» Keriman Hâlis'ten yukarıdaki demecinde «Keriman Ece» diye bahseden Büyük Atatürk, yurda döndükten sonra kendisine «Ece» soyadını verdi.

Tablo: Cemal Dündar KERİMAN HÂLİS ECE

Orhan Veli Kanık

1914 - 1950

CUMHURBAŞKANLIĞI Bando Şefi Veli Kanık'ın oğludur. İstanbul'da doğdu ve yine burada öldü. Şiirde devrim yapanlardandır. Orta tahsilini tamamladıktan sonra bir süre Edebiyat Fakültesi'ne devam etmiş, Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosunda çalışmış, Lafontaine tercümeleri gibi, Nasrettin Hoca hikâyeleri gibi masallardan başka kendine özgü bir şiir yolu tutturmuştur. Beyin kanamasından öldü. Rumelihisarı'nda yatar.

99

ORHAN Veli Kanık, şiire ilkin, Ankara Lisesi'nden arkadaşları olan Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat'la ortaklaşa yayınladıkları «Garip» adlı kitapla girmiş oldu. Sonradan bu eseri tek başına yeniden bastırdı. Sürrealist şiirin öncüleri olarak şöhret kazandılar. O esere «Garip» adını vermeleri, yazdıklarının alışılmışın dışında, başkalarına garip gelecek şeyler olduğuna inanmalarındandı. Nitekim Orhan Veli Kanık'ın «Kitâbe-i seng-i mezar (Mezar taşı yazısı)» adlı şiirindeki:

Kimseden çekmedi dünyada
Nasırından çektiği kadar
Yazık oldu Süleyman Efendi'ye...

mısraları yüzünden uzun zaman garip karşılanmış ve şiire nasırın girmesi, sert tepkilere yol açmıştı.

Bununla beraber Orhan Veli Kanık'ın şiirlerinde halk sanatına eğilen, duygusal bir yöntem göze çarpar. Çocukluk anılarına geniş yer verir. Özgürlük üstüne en güzel mısralarını yazmıştır.

Neler yapmadık bu vatan için
Kimimiz öldük
Kimimiz nutuk söyledik

mısraları ondaki ifade gücüne güzel bir örnektir.

Orhan Veli, daha önce gerek kendi imzasıyle, gerek M. Ali Sel takma adıyle yayınladığı hiciv şiirlerini de «Garip» isimli bu kitaba almış, garipliğin nereden geldiğini anlatan güzel bir önsöz yazmıştı. 1921'de Ahmet Haşim'in makale halinde yayınlayarak, sonradan «Piyale» adlı şiir kitabının önsözü haline getirdiği «Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar»dan geniş ölçüde yararlanan bu önsöz o zaman edebiyatımızda yankılar uyandırdı. Belki gereği kadar ustalıkla kaleme alınmamıştı ama, bu önsöz, bir şiir anlayışının artık değiştiğini açıkça belirtiyordu.

Ona göre, şiirde güzellik gaye olmaktan çıkmıştı. Gerçeği olduğu gibi, yalnız şiire öz bir biçimde vermek gerekiyordu. Üstelik şairane olmamak üzere her şey şiire konu olabilirdi... Bu fikir, onun bütün şiirlerinde kendini gösterdi. «Olmaz böyle şey...» diye diretenlere, açtığı sığırla en güzel cevabı verdi.

Orhan Veli Kanık, çeşitli kabiliyetleri olan bir insandı. Piyano çalmasını severdi. Yaşamayı severdi. Esprili konuşmayı severdi. Muziplikler yapmaya bayılırdı. Ama ciddiliğinden hiçbir şey kaybetmezdi... İnsan olarak da, sanatçı olarak da yaşamayı ciddiye alır, başkalarına karşı en büyük saygıyı duyardı.

Şiir kitaplarına dikkati çekecek isimler koyardı: Yenisi (1947), Vazgeçemediğim (1945), Karşı (1949) bunlardandı.

Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne misafir öğrenci olarak gittiği yıllarda derslerden ziyade ders dışı ilişkileri, sonunda yüksek tahsilini tamamlamasını engelledi. Bir ara Ankara'da PTT idaresinde memurluk yaptı. Sonra Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in korumasıyle Tercüme Bürosunda faydalı çeviriler yaptı. Jean-Paul Sartre'dan «Saygılı Yosma» adlı oyun dahil, Molière'den de yaptığı çevirilerle bunlar on ikiyi bulur. Şiirleri Helmut Mader ve Yüksel Pazarkaya tarafından Almanca'ya çevrilmiş ve 1966'da Frankfurt'ta yayınlanmıştır. Talât Sait Halman ise, Orhan Veli Kanık'ın seçme şiirlerini «I am listening to İstanbul» (İstanbul'u Dinliyorum) adıyle İngilizceye çevirerek 1971 yılında New York'ta yayınladı. Eileen Haser'in Orhan Veli üzerine hazırladığı doktora tezi ise 1957'de Köln'de yayınlanmıştır.

Ölümünden sonra değeri bilinen ve günümüz Türk şiirini dünya edebiyatı çerçevesinde temsil eden Orhan Veli Kanık'ın ilerici yönünü sağlığında hemen sadece eleştirmeci Nurullah Ataç farketmiş ve ısrarla onun şiirleri üzerinde yayın yapmıştır.

Bu şiirlerin konu ve anlam bakımından yukarıda sözü edilen özelliklerinin yanısıra dil ve anlatım bakımından da önemli nitelikleri vardır. Bunların başında, şairin her şiire masal havası veren, en gerçekçi konuları bile masalımsı bir kalıba döken üslûbudur. Bu uslûbun başlıca ögeleri, İstanbul şivesinin günlük konuşmada geçen cümle yapısı, mizah unsuru, sadelik ve bilhassa duygusallığı sağlayan, mısra yapısına da çok uygun gelen devrik cümle tipidir. Orhan Veli Kanık'ın şiirlerinde cümleler, kurulması gerektiği gibi değil, zihnimizdeki uyarılış sırasına göre tertiplenir. Böylece Nedim'le başlayan, Tevfik Fikret ve Yahya Kemal'den geçen bir yöntemi çok daha sadeleştirerek tatbik etmiştir. 36 yaşını tamamlamadan ölmüş olan bu çağdaş şairin şöhreti, kendisindeki temelli değerler dolayısıyle kısa zamanda bütün dünyaya yayılmıştır.

Doğan Kardeş Koleksiyonundan

ORHAN VELİ KANIK

Yaşar Doğu

1915 - 1961

ÜNLÜ Türk güreşçisi. Samsun'un Kavak ilçesine bağlı Karlı köyünde doğdu, dedesinin köyü olan Emirli'de büyüdü. Güreşe orada başladı. 1938 yılında Ankara'da askerliğini yaparken minder güreşine çıktı. Bir yıl içinde Millî Takıma yükseldi. Oniki yıl süre ile (1939 - 1951) Ay - Yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti. Bu süre içinde katıldığı 7 şampiyonanın 6'sında şampiyonluğu kazandı. 1961'de Ankara'da vefat etti. Kabri oradadır.

100

ASLEN Kafkas Türklerindendir. Ecdâdı Samsun'a muhacir gelmişti. Daha önce bebek sayılabilecek çağda iken cepheye giden babasının şehit haberi gelmiş, bu yüzden annesiyle birlikte dedesinin köyü olan Emirli'ye göçmek zorunda kalmıştı. Çocukluğunun geçtiği bu köyde güreşe başladı ve daha delikanlılığın eşiğinde iken yaman bir karakucak güreşçisi olarak adını bütün çevreye duyurdu.

Ankara'da askerliğini yaparken bir arkadaşının ısrarı ile Ankara Güreş Kulübü'ne girdi ve orada minder güreşine başladı. Zehir gibi acı kuvveti ve büyük güreş kabiliyeti ile bu güreşte de kendisini derhal gösterdi. Ancak kendisini pek tecrübesiz bulan yöneticiler onun Avrupa Şampiyonası'nda ezileceğini düşünerek kadroya almak istemediler. Millî Takımın Finlandiyalı antrenörü Onni Pellinen ağırlığını koyarak direnince kendisine takımda yer verildi. Böylelikle başarı dolu güreş hayatının ilk millî temasını 1939 Avrupa Şampiyonası sırasında Oslo'da yaptı. Minder güreşindeki olanca acemilik ve millî maç tecrübesizliğine rağmen büyük bir varlık göstererek üç rakibini yendi, bir maçında ekseriyetle yenik sayılarak Avrupa Şampiyonluğunu kaybetti, ikinci oldu. O zaman, bu bile büyük başarıydı.

1940 yılında İstanbul'da yapılan Balkan Oyunları'nda güreş yaşantısının ilk şampiyonluğunu kazandıktan sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın araya girmesiyle millî müsabakalardan uzak altı yıllık bir duraklama devresine girilmişti.

1946 yılında tekrar rakipsiz eleman olarak Millî Güreş Takımımıza girdi. Aynı sene Stokholm'de yapılan Avrupa Şampiyonası'nda sıtmanın verdiği 40 derecelik hararetle mindere çıkmasına rağmen yaptığı altı güreşi de kazanarak 73 kilonun Avrupa Şampiyonu oldu. 1947 yılında Prag'da yapılan Avrupa Greko-Romen Şampiyonası'nda da Ay-Yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti. İlk kez «Demirperde Bloku»nun katıldığı bu şampiyona enteresan bir mahiyet taşımaktaydı. Zira Sovyet Rusya ve peykleri bir demirperde ülkesinde yapılan bu şampiyonada tam bir ittifak içinde idiler. Yaşar, arkadaşlarına yapılan haksızlıkları gördüğü zaman, şampiyonluğu kazanmak için sadece Rus rakibini değil, demirperde hakem blokunu da yenmesi gerektiğini gayet iyi anlamıştı. Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus ile karşı karşıya kaldı. Güreşe fırtına gibi girdi. Rus'u tuttuğu gibi yere vurdu. Oyundan oyuna geçiyordu. Bir ara rakibinin sırtını yere yatırdı. Hakemler görmezlikten geldiler. Sonra bir tuş daha yaptı, o da aynı âkıbete uğradı. Koca Yaşar kızmıştı. Olanca gazabı ile atıldı, çift sürer gibi sürdü Rus'u. Daha sonra hırsla rakibini çatır çatır çevirdi. Bir pestil gibi sırtüstü mindere serdi ve rakibinin göğsüne çıkıp oturdu. Teker teker bütün hakemlere baktı. Gözleri öfke ile doluydu. Hani «Bu da tuş değil mi be insafsızlar» der gibiydi. Hakemler istemeye istemeye «Evet» dediler. Tuşu da, şampiyonluğunu da bastıra bastıra kabul ettirmişti koca Yaşar...

Güreş Dünyası'nda İsveçlilerin deyimi ile bir «Kara Saçlı Kuvvet İlâhı» olarak parlayan Yaşar Doğu, büyük nâmını 1948 Olimpiyatları, 1949 Avrupa Şampiyonluğu ile de perçinledi. 1950 yılında Irak ve Pakistan'a yaptığı büyük turnede büyük kuvvet ve güreş bilgisini doğu âlemine tanıtmak imkân ve fırsatını da buldu.

1951 yılında Helsinki'de yapılan Dünya Şampiyonası'nda 87 kiloda Ay-Yıldızlı mayoyu giydi. Çok çabuk kilo alan, buna karşılık çok zor kilo veren bir bünyeye sahipti. Bu yüzden yıllar ilerledikçe sıkleti de yükseliyordu. Nitekim 67 kilo ile başladığı güreş hayatının son şampiyonluğunu Helsinki'de 87 kiloda kazandı. Böylelikle parlak güreş hayatına bir de Dünya Şampiyonluğu sıfatını eklemiş oldu.

Ay-Yıldızlı mayo altında yaptığı 47 maçın 46'sını kazanan Yaşar, bunların 33'ünde tuş yapmış, 11 maçını ittifakla, 1'ini abandone ile, birini de ekseriyetle kazanmıştır. Galibiyetle sonuçlanan 46 güreşi 690 dakika sürmesi gerekirken, yaptığı tuşlarla bu süreyi 372 dakika 26 saniyeye indirmişti.

Güreş hayatını kapattıktan sonra Millî Güreş Takımımıza antrenör oldu. 1955 yılında antrenör olarak Millî Takımımızla gittiği İsveç'te ciddî bir kalp krizi geçirdi. Uzun bir tedavi gördü. Doktorlar kendisine iyi bakmasını, yorulup heyecanlanmamasını söylemişlerdi. Fakat bunu yapamadı. İsveç'ten döner dönmez tekrar kendini güreşe verdi ve 8 Ocak 1961'de Ankara'da bir kalp krizi sonucu vefat etti.

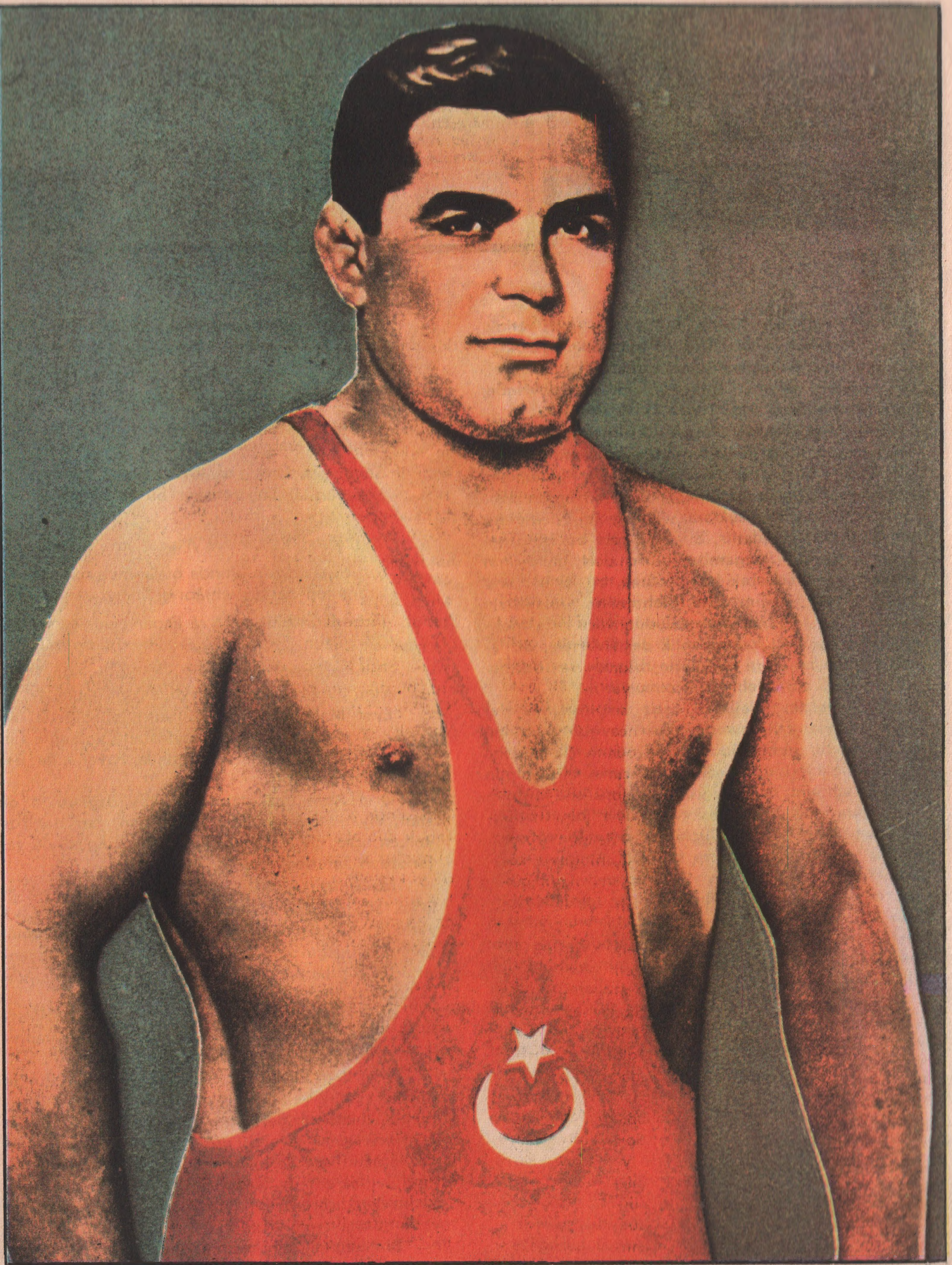

Hürriyet Arşivinden

YAŞAR DOĞU

Mehmetçik

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı!
Düşün, altında binlerce kefensiz yatanı
Sen şehit oğlusun, incitme yazıktır atanı
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

MEHMETÇİK, Türklerin en ünlü şahsiyetidir. Gerçi, Mehmetçik adı, Türkler Müslüman olduktan sonra ortaya çıkmıştır ama, Mehmetçik'in temsil ettiği «meçhul asker», Türk tarihinin her devrinde, mevcut olmuştur: Alp, Tunga, Kültigin gibi.

Mehmet, Hazreti Peygamber'in adından gelir. Muhammed, önce Mehemmet olmuş, sonra Mehmet olarak dilimize yerleşmiştir. Gerçi bizde Muhammed ismi de çoktur ama, Mehmet, bütün isimlerden daha yaygındır. Doğan çocuklara, «Göbek adı» dediğimiz bir isim vermek âdettir. Bilindiği gibi bu isim, genellikle Hazreti Peygamber'in ve dört halifesinin isimleri tercih edilerek konur. Ama, bu isimler arasında da en yaygını yine Mehmet'tir. Dolayısıyle Türk ordusu Mehmet'lerle doludur. Nice nice Mehmet'lerin yarattığı kahramanlık destanlarıyle, bu ismin sonuna bir sevgi eki yerleştirilmiş ve Türk askerinin şanlı adı, Mehmetçik olmuştur...

Mehmetçik, nitelikleri eşsiz bir insandır. Her şeyden önce kahramandır. Yurt sevgisinin, vatan müdafaasının sembolüdür. Ama Mehmetçik'in daha başka nitelikleri de vardır. Mükemmel bir disiplin ruhuna sahiptir. Yurdu uğruna gözünü bile kırpmadan canını feda eder. Dürüsttür, faziletlidir. Güçlükler karşısında yılmaz. Güçlünün önünde eğilmez. Kadın, çocuk ve büyüklere saygıyle, sevgiyle bağlanmak, verilen görevden yüksünmemek O'nun büyük meziyetlerindendir. Bu nitelikler saymakla bitmez, tükenmez... En son Kore'de efsaneler yaratan Mehmetçik'in değerini bütün dünya bugü.. de aynı takdir duyguları ile bilir. Tarih, O'nun kahramanlık hikâyeleriyle doludur.

Mehmetçik için en güzel sözleri söylemek, onun kahramanlığının aynı heyecanıyla gerçek şiirini yazmak yine bir Türk şairine, Millî Şair'imiz Mehmet Âkif Ersoy'a nasip olmuştur. «Safahat» isimli şiir kitaplarının altıncısı olan «Asım»da, Mehmet Âkif, Çanakkale savaşlarını ele alarak Mehmetçik'e şöyle sesleniyor:

Vurulup tertemiz alnından uzanmış, yatıyor
Bir hilâl uğruna, Yârab, ne güneşler batıyor!

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdat inerek öpse o pâk alnı, değer

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
Gömelim, gel, seni tarihe desem sığmazsın!

Hercümerç ettiğin edvâra da yetmez o kitap
Seni ancak ebediyyetler eder istiâp...

Bu taşındır, diyerek Kâ'beyi diksem başına
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına

Sonra gök kubbeyi alsam da ridâ nâmiyle
Kanayan lâhdine çeksem, bütün ecrâmiyle

Ebr-i nisânı açık türbene çatsam da tavan
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan

Sen bu âvîzenin altında bürünmüş kanına
Uzanırken gece, mehtâbı getirsem yanına

Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekleşsem,
Gündüzün, fecr ile âvîzeni lebriz etsem

Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana...

Evet Mehmetçik, tarihle yaşıt, ebediyetle akrandır. Koskoca tarihin her sayfasında, toprağın her karışında, ummanın her damlasında, havanın her nefesinde vardır.

Orta Asya bozkırlarında, Altay dağlarında ok atan, Viyana kapılarında kılıç sallayan, yedi denizde yelken açan, üç kıtada at koşturan, süngüsüyle zaferlerden zaferlere koşan O'dur.

Malazgirt'ten Plevne'ye, Çaldıran'dan Çanakkale'ye, Sakarya'dan Dumlupınar'a kadar efsaneleşen varlıktır Mehmetçik. Galiçya'nın karlı dağlarından, Yemen'in kızgın çöllerine, uçsuz bucaksız ummanların tuzlu sularına kadar kutsal kanıyle ölümsüz adını yazmıştır.

Bir koçyiğit delikanlıdır o... Orta Asya bozkırlarında ve Çin Seddi önlerinde Oğuz Han'ın yanındaydı. Ergenekon'da bozkurdun ardındaydı.

Atını İli'de, Volga'da, Tuna'da, Nil'de, Vistül'de sulamış sipahi, yelkenini Akdeniz'de, Atlas Okyanusu'nda, Kızıldeniz'de, Hind Okyanusu'nda, Sumatra sularında açmış levend, «Allah, Allah, Allah» nidâlarıyle üç kıt'ada yeri göğü titretmiş cengâverdir o... Kişiliği gibi adı da birdir onun; MEHMETÇİK diye tanırız kendisini. Ebedî ömrün ve ebedî muzafferiyetin sırrına ermiş kişidir..

Bin minnet, bin şükrân ona...

Tablo: Cemal Dündar

100 ÜNLÜ TÜRK

DOĞUM TARİHLERİ ESAS ALINARAK SIRALANMIŞTIR

1. OĞUZ HAN
2. ATTİLÂ
3. FARABİ
4. İBNİ SİNA
5. ALPARSLAN
6. KAŞGARLI MAHMUT
7. CENGİZ HAN
8. MEVLÂNA
9. HACI BEKTAŞ VELİ
10. NASRETTİN HOCA
11. OSMAN GAZİ
12. YUNUS EMRE
13. KARAGÖZ
14. TİMUR
15. SÜLEYMAN ÇELEBİ
16. YILDIRIM BAYEZİT
17. HACI BAYRAM VELİ
18. AKŞEMSETTİN
19. ULUĞ BEY
20. ALİ KUŞÇU
21. ULUBATLI HASAN
22. FATİH SULTAN MEHMET
23. KARAMANLI MEHMET BEY
24. YAVUZ SULTAN SELİM
25. MİMAR SİNAN
26. BARBAROS
27. TURGUT REİS
28. FUZULİ
29. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN
30. PİRİ REİS
31. SOKOLLU MEHMET PAŞA
32. PİR SULTAN ABDAL
33. BAKİ
34. KÖROĞLU
35. KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA
36. KARACAOĞLAN
37. KÂTİP ÇELEBİ
38. EVLİYA ÇELEBİ
39. IV. SULTAN MURAT
40. HEZARFEN AHMET ÇELEBİ
41. NAİMA
42. İBRAHİM MÜTEFERRİKA
43. LEVNİ
44. NEDİM
45. ALEMDAR MUSTAFA PAŞA
46. III. SULTAN SELİM
47. İSMAİL DEDE EFENDİ
48. II. SULTAN MAHMUT
49. BÜYÜK REŞİT PAŞA
50. ÂLİ PAŞA
51. KEÇECİZADE FUAT PAŞA
52. MİTHAT PAŞA
53. AHMET VEFİK PAŞA
54. UZUN MEHMET
55. ZİYA PAŞA
56. ŞİNASİ
57. AGÂH EFENDİ
58. GAZİ OSMAN PAŞA
59. NAMIK KEMAL
60. OSMAN HAMDİ BEY
61. II. SULTAN ABDÜLHAMİT
62. AHMET MİTHAT EFENDİ
63. ABDÜLHAK HAMİT TARHAN
64. KOCA YUSUF
65. NENE HATUN
66. HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
67. AHMET RASİM
68. HALİT ZİYA UŞAKLIGİL
69. TEVFİK FİKRET
70. MEHMET AKİF ERSOY
71. TALÂT PAŞA
72. HÜSEYİN CAHİT YALÇIN
73. ZİYA GÖKALP
74. FEVZİ ÇAKMAK
75. ENVER PAŞA
76. ATATÜRK
77. İBRAHİM ÇALLI
78. KÂZIM KARABEKİR
79. CELÂL BAYAR
80. İSMET İNÖNÜ
81. HALİDE EDİP ADIVAR
82. MAZHAR OSMAN USMAN
83. YAHYA KEMAL BEYATLI
84. ÖMER SEYFETTİN
85. REŞAT NURİ GÜNTEKİN
86. NASİT
87. MUHSİN ERTUĞRUL
88. AŞIK VEYSEL
89. CEMAL GÜRSEL
90. KÂZIM TAŞKENT
91. SEDAT SİMAVİ
92. ADNAN MENDERES
93. CEVDET SUNAY
94. VEHBİ KOÇ
95. CEMAL NADİR GÜLER
96. KUBİLÂY
97. SAİT FAİK ABASIYANIK
98. KERİMAN HALİS ECE
99. ORHAN VELİ KANIK
100. YAŞAR DOĞU

TERTİP ve BASKI: HÜRRİYET MATBAASI

Bu eser Hürriyet Tarih Araştırma Grubu tarafından hazırlanmıştır.